

รูปแบบการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมตามหลักสัปปายะ 4 ในจังหวัดสิงห์บุรี*

THE ADMINISTRATION OF THE PRACTICE OFFICE IN ACCORDANCE WITH THE PRINCIPLES OF SUITABLE THINGS [SAPPAYA] 4 IN SING BURI PROVINCE

พระครูวิโรจน์เขมคุณ (ไพโรจน์ เขมจิตโต)

PhraKhu wirojanakhemaguna (Pirot Khemacitto)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nakhon Sawan Campus, Thailand

E-mail: worrakrit6994@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพการบริหาร 2) เพื่อสร้างรูปแบบการบริหาร และ 3) เพื่อประเมินรูปแบบการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมตามหลักสัปปายะ 4 ในจังหวัดสิงห์บุรี โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน ได้แก่ วิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง คือ เจ้าอาวาสและรองเจ้าอาวาส จำนวน 116 รูป เลือกกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของเครซีและมอร์แกน เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ และวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้ข้อมูลสำคัญได้แก่ เจ้าอาวาสและผู้เกี่ยวข้องกับสำนัก จำนวน 19 รูป/คน โดยการสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม 13 รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา การประเมินรูปแบบโดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 19 รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ค่าความถี่ ค่าร้อยละผลการวิจัย พบว่า สภาพการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมตามหลักสัปปายะ 4 มี 5 ด้าน ได้แก่ 1) การวางแผน 2) การบริหารองค์กร 3) การบริหารงานบุคคล 4) การอำนวยการ และ 5) การกำกับดูแลโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านการบริหารงานบุคคล ($\bar{X} = 2.93$, S.D. = 1.31) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ด้านการอำนวยการ ($\bar{X} = 2.76$, S.D.1.30) รูปแบบการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมตามหลักสัปปายะ 4 ได้แก่ 1) รูปแบบการวางแผน 2) รูปแบบการจัดการองค์กร 3) รูปแบบการบริหารบุคคล 4) รูปแบบการอำนวยการ และ 5) รูปแบบการกำกับดูแล ผลการประเมินรูปแบบ พบว่า 1) การวางแผน มีความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ อยู่ในระดับมากที่สุด 2) การบริหารองค์กร อยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนความเป็นประโยชน์ อยู่ในระดับมาก 3) การบริหารงานบุคคล อยู่ในระดับ

* Received 7 March 2020; Revised 25 April 2020; Accepted 19 May 2020

มาก 4) การอำนวยความสะดวก อยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนความเป็นไปได้ อยู่ในระดับมาก และ 5) การกำกับดูแล อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.49$, S.D. = 0.51)

คำสำคัญ: รูปแบบการบริหาร, สำนักปฏิบัติธรรม, ตามหลักสัพพายะ 4, จังหวัดสิงห์บุรี

Abstract

The objective of this article 1) to study the Administration of the Practice office in Accordance with the Principles of Suitable Things [Sappaya] 4 in Sing Buri Province 2) to Create a form of the Practice Office in Accordance with the Principles of Suitable things [Sappaya] 4 in Sing Buri Province, and 3) to Evaluate a form of the Practice Office in Accordance with the Principles of Suitable Things [Sappaya] 4 in Sing Buri Province. This Study is Mixed Method Research which is Divided. Is Quantitative research Sample The samples were 116 abbot and deputy abbot, selected by using the formula of Crazy and Morgan. Data were collected by using questionnaires. Statistics used in data analysis Such as frequency, percentage, Qualitative research The experts who provided important information are The Abbot and the persons involved with the bureau were 19 persons by interview. And group discussion of 13 person. Data was analyzed using content analysis. The form was evaluated by 19 experts / person. Data analysis Such as frequency, percentage The results of this dissertation found that: The administrative conditions of the Dharma Practice Institute in 4 principles in Singburi province, there are 5 aspects, including 1) the planning according to the 4 principles, 2) the organization management according to the 4 principles, 4) the personnel management according to the principles 4 4) supervising the 4 principles and 5) the supervision according to the 4 principles, the overall level When considered in each aspect, it was found that the aspect with the highest average value was personnel administration. ($\bar{X} = 2.93$, S.D. = 1.31) The aspect that has the lowest mean is the administrative department ($\bar{X} = 2.76$, S.D. = 1.30). The administrative style of Dharma practice according to the 4 principles of Sangapaya in Sing Buri province, which are 1) the planning style according to the 4 principles of Sapaya, 2) the organization management according to the 4 principles of Sapaya The person according to the 4 principles. The results of the evaluation showed that 1) Planning was correct, appropriate, feasible. And

usefulness Is at the highest level. 2) Organizational management Is at the highest level Usefulness High level 3) Personnel management At a high level 4) The director is correct, appropriate, useful. Is at the highest level Possibility Is at a high level and 5) supervision is correct, At a high level ($\bar{X}$ = 4.49, S.D. = 0.51).

Keywords: Model Administration, Practice Office In Accordance, Things Sappaya 4, Sing Buri Province

บทนำ

พระพุทธศาสนาถือว่าเป็นศาสนาหลักของสังคมไทยเป็นส่วนหนึ่งในสามสถาบันหลัก ประกอบด้วย สถาบันชาติ พระพุทธศาสนา และพระมหากษัตริย์ พระสงฆ์เป็นพุทธบริษัทที่สำคัญเป็นผู้สืบทอดพระพุทธศาสนาในฐานะเป็นผู้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยที่เป็นแบบอย่างแห่งการประพฤติปฏิบัติ ตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา และเป็นผู้ฝึกอบรมสั่งสอน ศีลธรรมจริยธรรมเป็นผู้นำ ด้านจิตใจของประชาชน ซึ่งเป็นบทบาทและหน้าที่ที่สำคัญของพระสงฆ์เกี่ยวกับหน้าที่ทางสังคม เป็นผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบเพื่อบรรลุนิพพาน ภาระทำให้แจ้งซึ่งพระนิพพานสิ่งนี้คือ สติปัฏฐาน 4 การปฏิบัติสมถกัมมัฏฐานในพระพุทธศาสนาเป็นหนทางแห่งการได้บรรลุนิพพาน มรรค ผล นิพพาน การเจริญภาวนาหรือกัมมัฏฐานในพระพุทธศาสนามี 2 วิธี คือ สมถกัมมัฏฐาน และวิปัสสนากัมมัฏฐาน ปราภฏกหลักฐานที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญธรรม 2 ประการนี้ เพื่อสลัดความไม่ประมาทและเป็นเหตุให้เกิดปัญญาธรรม 2 อย่างนั้น ได้แก่ อะไรบ้าง ได้แก่ สมถะ 1 วิปัสสนา 1” (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2530)

ในประเทศไทย วัดถือว่าเป็นศูนย์กลางชุมชน มีบทบาทกับสังคมไทย มาเป็นระยะเวลา ยาวนาน นับตั้งแต่ในอดีตถึงปัจจุบัน สถาบันพระพุทธศาสนา มีศาสนทายาท คือพระภิกษุสงฆ์ เป็นตัวแทนที่ทำหน้าถ่ายทอดหลักธรรมคำสอนให้แก่ประชาชน กระแสการฝึกปฏิบัติวิปัสสนา แนวพุทธได้รับความนิยมมากขึ้น มีแนวโน้มมีผู้เข้ามาปฏิบัติธรรมเพิ่มขึ้น ความคาดหวังของสังคมที่จะหันมาศึกษาหลักธรรมและฝึกปฏิบัติเพื่อแก้ความทุกข์ให้กับตัวเอง สำนักปฏิบัติธรรม จึงต้องสัปปายะ อันได้แก่ สำนักปฏิบัติธรรมสมควรแก่การปฏิบัติ คือ ใกล้เคียงสถานที่เดินทาง และมีอาหารพอดีสำหรับการบริโภค มีความปลอดภัยในเบื้องต้น อิริยาบถที่เหมาะสม ครูอาจารย์ที่เป็นกัลยาณมิตร ดังพุทธพจน์ที่ทรงตรัสในปฐมปฏิสนธิภาสูตรว่า “กำหนดดี มนสิการดี ความจำดีรู้ด้วยปัญญา ซึ่งนิมิตในธรรมที่เป็นสัปปายะและอสัปปายะ” (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2551)

ในจังหวัดสิงห์บุรี มีวัดที่ได้รับการจัดตั้งเป็นสำนักปฏิบัติธรรมที่มหาเถรสมาคมได้ ร่วมกับสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ โดส่งเสริมให้มีสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขึ้นในประเทศไทย และจังหวัดสิงห์บุรี มีการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมทั้งหมด 19 แห่ง ใน 6 อำเภอ

ประกอบไปด้วย วัดอัมพวัน วัดพระนอนจักรสีห์วรวิหาร วัดกุฎีทอง วัดโบสถ์ วัดพระปรางค์ วัดพิบูลทองพระอารามหลวง วัดทอง วัดเสาชิงช้า วัดสิงห์สุทธาวาส วัดพระหมบุรี วัดพระนอน วัดโสมนัส วัดตึกกราชา วัดพระปรางค์มณี วัดประโชติการาม วัดประดับ วัดห้วยเจริญสุข วัดราชบุรุษบำรุงหนองสี วัดช้อยสังฆาราม โดยแต่ละวัดก็มีรูปแบบการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวมหาสติปัฏฐาน 4 คือ กาย เวทนา จิต ธรรมเหมือนกัน จะต่างกันก็ตรงที่มีการจัดสถานที่และปรับเปลี่ยนรูปแบบและวิธีการในการปฏิบัติไปตามบริบทของแต่ละพื้นที่แต่ละชุมชน ซึ่งทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำในเรื่องระดับของการปฏิบัติ ว่าสำนักปฏิบัติธรรมนี้ ดีกว่าสำนักปฏิบัติธรรมโนน สะดวกสบายกว่า สำนักปฏิบัติธรรมนั้น สอนดีกว่า เป็นต้น ซึ่งเป็นปัญหาที่เห็นได้ว่าสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรีแต่ละสำนักนั้นแตกต่างกัน โดยเฉพาะเจ้าสำนักปฏิบัติธรรมแต่ละสำนักที่มีศักยภาพและความสามารถในการในแต่ละด้านที่แตกต่างกัน มีรูปแบบและวิธีการ รวมถึงการบริหารจัดการที่ไม่เหมือนกัน จึงเป็นเรื่องที่ควรจะต้องศึกษารูปแบบการบริหารที่ดี เพื่อจะมาเพิ่มเติมทักษะความสามารถในด้านต่าง ๆ สำหรับเจ้าสำนักปฏิบัติธรรม รวมถึงบุคลากรที่ปฏิบัติหน้าที่ภายในสำนักปฏิบัติธรรมด้วย (สำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดสิงห์บุรี, 2562)

สำนักปฏิบัติธรรมต้องมียุทธศาสตร์ประกอบหลายประการ ทั้งเรื่องที่พักอาศัย อาหารการกิน บุคคลรอบข้าง และสถานที่ปฏิบัติธรรมนั้นต้องมีการฝึกการอบรมในหลักสูตรที่มีมาตรฐานและเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างที่ได้รับการทดสอบแล้วจนมั่นใจสถานที่ปฏิบัติธรรมนั้น จำเป็นต้องสร้างความสบายกาย ความสบายใจ และการเข้าถึงความสุขจากภายในอย่างแท้จริง ให้เกิดขึ้นกับผู้เข้ามาปฏิบัติธรรม ซึ่งสถานที่ปฏิบัติธรรมนั้นต้องมีความสงบและความสงบจากผู้คน บรรยากาศร่มรื่น ถ้าหากสถานที่ปฏิบัติธรรมนั้นเพียงพร้อมดีแล้ว ก็สามารถทำให้จิตใจผู้เข้ามาปฏิบัติได้รับความสงบจากการปฏิบัติได้ง่าย ตามสถานที่ปฏิบัติธรรมนั้น ๆ ด้านที่พักอาศัย อาหารการกินต้องไม่ฟุ้งเฟ้อจนเกินไป ไม่ลำบากเกินไป ปราศจากทางแห่งอบายมุข และอาหารการกินไม่ยุ่งยาก ดังธรรมที่องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ในหัวข้อธรรมสัปปายะ 4 ที่ว่า 1) อาวาสสัปปายะ มีที่พักอาศัยสะดวก ที่อยู่เหมาะสม บรรยากาศดี 2) บุคคลสัปปายะ มีบุคคลแวดล้อมที่เหมาะสม ที่เกี่ยวข้อง ทำให้สบายใจ 3) อาหารสัปปายะ การบริโภคอาหารที่พอ เหมาะสม มีอาหารการบริโภคสะดวก และ 4) ธรรมสัปปายะ มีหลักการปฏิบัติที่ถูกต้องและเหมาะสมแก่จริตของผู้ปฏิบัติ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) มีการบริหารจัดการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมและเทคนิคในการปฏิบัติ ก็มีหลายวิธีด้วยเช่นกัน สำนักปฏิบัติธรรมบางแห่งได้มีการจัดรูปแบบการปฏิบัติในระยะยาวบ้าง ระยะสั้นบ้างและการถือศีลอุโบสถในวันพระ หรือตามความสะดวกของอุบาสกและอุบาสิกาในการที่จะเข้ามาปฏิบัติธรรมที่สำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสิงห์บุรี สอดคล้องกับหลักบุคคลสัปปายะ I = Informal มีการสื่อสารสนทนาธรรมอย่างเป็นกันเอง สอดคล้องกับหลักภัสสะสัปปายะ และ T = Technology มีสถานที่และวัสดุอุปกรณ์สนับสนุนพร้อม สอดคล้องกับหลักอาวาสสัปปายะ ด้านโคจรสัปปา

ยะ ด้านอาหาร สัปปายะ ด้านอุตุสัปปายะ และด้านอิริยาปถสัปปายะ ซึ่งสอดคล้องกับเกณฑ์มาตรฐานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ 3 อย่างประกอบด้วยสถานที่ วิทยาการ และการบริหารจัดการ (พระครูสังฆรักษ์วิสิทธิ์ ฒมวโร (วัดนาค), 2560)

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเรื่อง “รูปแบบการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมตามหลัก สัปปายะในจังหวัดสิงห์บุรี” เพื่อจะได้นำผลการศึกษามาประยุกต์ใช้ในการจัดรูปแบบการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสิงห์บุรี ให้มีรูปแบบการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม เป็นไปเพื่อประโยชน์แก่คณะสงฆ์ในส่วนอื่นด้วย และเพื่อความเหมาะสมสอดคล้องกับบริบทสังคมไทยในปัจจุบันต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมตามหลักสัปปายะ 4 ในจังหวัดสิงห์บุรี
2. เพื่อสร้างรูปแบบการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมตามหลักสัปปายะ 4 ในจังหวัดสิงห์บุรี
3. เพื่อประเมินรูปแบบการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมตามหลักสัปปายะ 4 ในจังหวัดสิงห์บุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ ได้ดำเนินการวิจัยโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน เป็นการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ สรุปได้ดังนี้

1. วิจัยเชิงปริมาณ

ประชากร ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส จำนวน 163 รูป โดยเลือกกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 116 รูป สุ่มตามแบบเครซี่และมอร์แกน การสร้างเครื่องมือ โดยผู้วิจัยศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎีจากเอกสาร บทความ ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสร้างร่างแบบสอบถาม และหาค่าความเชื่อมั่นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) โดยการนำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จ เสนอประธานและกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อขอความเห็นชอบและนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่านแล้วนำมาปรับปรุง แก้ไขให้เหมาะสม โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์เป็นรายข้อ (Item Objective Congruence Index: IOC) ที่ได้รับคือมากกว่า 0.5 ทุกข้อ หาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability) โดยนำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขแล้ว ไปทดลองใช้ (Try Out) แก่บุคคลที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย จำนวน 30 คน เพื่อหาความเชื่อมั่นด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α coefficient) ตามวิธีการของครอนบาค (Cronbach) (Cronbach, L. J., 1990) ซึ่งได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ เท่ากับ 0.939 การเก็บรวบรวมข้อมูลแจกแบบสอบถามกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยด้วยตนเอง โดยทำการนัดหมาย วัน เวลา ที่จะขอความอนุเคราะห์ช่วยเหลือในการแจกแบบสอบถาม และเก็บแบบสอบถามคืนด้วยตนเอง ใช้การวิเคราะห์ข้อมูล โดยหาค่าเฉลี่ย

(Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) นำเสนอในรูปแบบตารางประกอบคำบรรยาย ส่วนการประเมินรูปแบบโดยผู้เชี่ยวชาญซึ่งเป็นเจ้าสำนักปฏิบัติธรรมและผู้เกี่ยวข้อง จำนวน 19 รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ค่าความถี่ ค่าร้อยละ

2. วิจัยเชิงคุณภาพ

การวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์ โดยเลือกผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้ข้อมูลสำคัญได้แก่ เจ้าอาวาสและผู้เกี่ยวข้องกับสำนักปฏิบัติธรรม จำนวน 19 รูป/คน โดยแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ซึ่งมีคุณสมบัติได้แก่เป็นเจ้าสำนักมาไม่ต่ำกว่า 5 ปี โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และสรุปประเด็นสำคัญ เพื่อร่างรูปแบบการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมตามหลักสัปปายะ 4 ในจังหวัดสิงห์บุรี และการสนทนากลุ่มโดยผู้เชี่ยวชาญซึ่งเป็นเปรียญธรรม 9 ประโยคและผู้บริหารสถานศึกษาชำนาญการพิเศษ 13 รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการวิจัย

1. สภาพการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมตามหลักสัปปายะ 4 ในจังหวัดสิงห์บุรี พบว่าสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสิงห์บุรี มี 19 สำนัก มีการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมตามหลักสัปปายะ 4 โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมตามหลักสัปปายะ 4 ในจังหวัดสิงห์บุรีอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน โดยด้านการบริหารงานบุคคลมากที่สุด ($\bar{X} = 2.93$, S.D. = 1.31) รองลงมา คือ ด้านการบริหารองค์กร ($\bar{X} = 2.90$, S.D. = 1.30) รองลงมา คือ ด้านการวางแผน ($\bar{X} = 2.82$, S.D. = 1.30) รองลงมา คือ ด้านการกำกับดูแล ($\bar{X} = 2.80$, S.D. = 1.31) และด้านการอำนวยการน้อยที่สุด ($\bar{X} = 2.76$ S.D.1.30) โดยมีสภาพการบริหารในสำนักปฏิบัติธรรม 19 สำนัก ประกอบด้วย

1.1 การวางแผนการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมตามหลักสัปปายะ 4 พบว่า 1) อาวาสสัปปายะ สำนักปฏิบัติธรรม ควรมีอาคารสถานที่เพื่อรองรับผู้เข้ามาประพฤติปฏิบัติธรรม มีอาคาร หรือศาลาปฏิบัติธรรมที่สามารถให้ผู้ปฏิบัติธรรมนั่งฟังการบรรยายธรรม และฝึกปฏิบัติกรรมฐานได้อย่างเพียงพอ มีที่พัก ห้องน้ำ ห้องสุขาที่สะอาด จำนวนเพียงพอ และแยกตามเพศของผู้ใช้สำหรับที่พัก มีห้องพักมีการป้องกันแมลงและสัตว์ที่จะมารบกวนหรือทำอันตรายได้อย่างดี มีการดูแลรักษาความปลอดภัยทั้งภายในสำนักปฏิบัติธรรมและบริเวณโดยรอบ มีกฎข้อบังคับหรือระเบียบปฏิบัติของวัดหรือสำนักปฏิบัติธรรม ที่จัดพิมพ์ไว้เป็นเอกสารเผยแพร่หรือติดประกาศไว้ ณ บริเวณที่เห็นชัดเจน 2) บุคคลสัปปายะ สำนักปฏิบัติธรรม ควรมีกฎระเบียบวิธีปฏิบัติสำหรับผู้เข้ามาฝึกอบรมปฏิบัติธรรมชัดเจน มีความสนใจ และเห็นความสำคัญของการศึกษา ปฏิบัติ และเผยแพร่พระพุทธศาสนาด้านวิปัสสนาธุระอย่างแท้จริง มีเจ้าหน้าที่เพียงพอในการทำหน้าที่ดูแลด้านที่พัก อาหาร น้ำดื่ม ห้องน้ำ ห้องสุขา และการ

อำนวยความสะดวกต่าง ๆ มีการชี้แจงวัตถุประสงค์วิธีการฝึกอบรมและกฎกติกา มีการประเมินผลก่อนหรือหลังการจัดอบรมปฏิบัติธรรม 3) โภชนะสัปปายะ สำนักปฏิบัติธรรมควรมี โรงฉัน โรงครัว อาหารอย่างเพียงพอ 4) ธรรมะสัปปายะ สำนักปฏิบัติธรรมควรมีพระวิปัสสนาจารย์ ที่ผ่านการอบรมและประพฤติปฏิบัติมาก่อนตามหลักสูตรพระวิปัสสนาจารย์ มีการประชาสัมพันธ์ข่าวการฝึกอบรมและปฏิบัติธรรมชัดเจน มีความสามารถในการเทศนา และบรรยายธรรม และเข้าใจหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี และสามารถบรรยายให้ผู้ฟัง เข้าใจหลักพุทธธรรมและนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตได้

1.2 การจัดการองค์กรของสำนักปฏิบัติธรรมตามหลักสัปปายะ 4 พบว่า

1) อवासสัปปายะ สำนักปฏิบัติธรรมควรมีอาคารสถานที่ เสนาสนะของสำนักปฏิบัติธรรมให้เกิดความเรียบร้อย มีความ ร่มรื่นเหมาะสมและเป็นเอื้อต่อการปฏิบัติธรรม มีบุคลากร/เจ้าหน้าที่เพียงพอในการทำหน้าที่ดูแล ด้านที่พัก อาหาร น้ำดื่ม ห้องน้ำ ห้องสุขาและ อำนวยความสะดวกต่าง ๆ แก่ผู้ปฏิบัติธรรม มีการดูแลด้านการรักษาความปลอดภัยทั้งภายในสำนักปฏิบัติธรรมและบริเวณโดยรอบ และมีสถานที่ตั้งสำนักปฏิบัติธรรมสามารถเดินทางไปได้สะดวก 2) บุคคลสัปปายะ สำนักปฏิบัติธรรมควรประชุมบุคลากรเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนจัดปฏิบัติธรรม มีพระวิปัสสนาจารย์ซึ่งต้องได้รับการผ่านกระบวนการฝึกอบรมการสอนหรือการถ่ายทอดวิปัสสนากัมมัฏฐานมาก่อน หรือต้องเคยฝึกปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานมาอย่างชำนาญการ เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมเป็นผู้สนับสนุนการปฏิบัติธรรมและภารกิจอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการอบรมปฏิบัติธรรม และต้องสร้างมาตรการด้านการบริหารจัดการให้เกิดความร่วมมือประสานงานระหว่าง สำนักปฏิบัติธรรมและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 3) โภชนะสัปปายะ สำนักปฏิบัติธรรมควรมีการดูแลด้านสุขอนามัย อาหาร น้ำปานะเพียงพอกับผู้เข้ารับการฝึกอบรมปฏิบัติธรรม 4) ธรรมะสัปปายะ สำนักปฏิบัติธรรมควรมีความสนใจ และเห็นความสำคัญของการศึกษาปฏิบัติและเผยแผ่ธรรมอย่างแท้จริง มีการจัดสรรเวลาในเรื่องของธรรมะ ส่งเสริมให้มีกิจกรรมการปฏิบัติธรรมเป็นประจำอย่างต่อเนื่อง และสำนักปฏิบัติธรรมควรทำโครงการการนำหลักธรรมทางพุทธศาสนามาปรับใช้ในการดำเนินชีวิต ทั้งชีวิตประจำวันและชีวิตการทำงาน

1.3 การบริหารบุคคลของสำนักปฏิบัติธรรมตามหลักสัปปายะ 4 พบว่า

1) อवासสัปปายะ สำนักปฏิบัติธรรมควรมีการพัฒนาพร้อมทุกด้าน ทั้งอาคารสถานที่ ที่จอดรถ และความสะดวกในการเดินทางมาปฏิบัติธรรมได้อย่างต่อเนื่อง มีการดูแลรักษาความปลอดภัยทั้งในสำนักปฏิบัติธรรม และบริเวณโดยรอบ 2) บุคคลสัปปายะ สำนักปฏิบัติธรรมควรพัฒนาบุคลากรของสำนักปฏิบัติธรรมให้มีความรู้ความสามารถ มีความพร้อมที่จะรับภาระในการจัดอบรมการปฏิบัติธรรม สร้างทีมงานพระวิทยากร และมีเจ้าหน้าที่ทำงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริตและมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้มาปฏิบัติธรรม 3) โภชนะสัปปายะ สำนักปฏิบัติธรรมควรมีคนทำครัว อาหาร โรงครัวเพียงพอกับผู้เข้ารับการอบรม 4) ธรรมะสัปปายะ สำนักปฏิบัติธรรมควรมีพระวิปัสสนาจารย์ที่มีความรู้ ความสามารถให้การแนะนำด้านปฏิบัติ ปฏิบัติธรรม

ใช้หลักธรรม คำสอน และปรับปรุงคุณภาพการปฏิบัติธรรมให้มีความพร้อมทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ พระวิปัสสนาจารย์ควรมีความรู้ความเข้าใจในหลักการสอน ทำให้ผู้ปฏิบัติเข้าใจหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี พระวิปัสสนาจารย์ควรมีความสามารถในการเทศนาและบรรยายธรรมได้เป็นอย่างดี และมีความสามารถ ความชำนาญ และทักษะในการปฏิบัติงานด้านการเผยแผ่ธรรมะได้อย่างดียิ่ง

1.4 การอำนวยความสะดวกของสำนักปฏิบัติธรรมตามหลักสี่ปายะ 4 พบว่า

1) อवासสี่ปายะ สำนักปฏิบัติธรรม ควรมีห้องน้ำ โรงอาหาร สถานที่พัก ถ้ามีความพร้อมต่อการปฏิบัติธรรม สภาพแวดล้อมของสำนักปฏิบัติ เหมาะแก่การพึงธรรม ปฏิบัติธรรม มีการคมนาคมไป - มา สะดวก มีอาคารสถานที่ บรรยากาศร่มรื่น เงียบสงบ และควรมีอาคารหรือศาลาปฏิบัติธรรมไม่แคบเกินไป กว้างพอประมาณกับจำนวนผู้ปฏิบัติธรรม 2) บุคคลสี่ปายะ สำนักปฏิบัติธรรมควรประสานกับชุมชนให้ชุมชนมีส่วนร่วมกับสำนักปฏิบัติธรรม จัดอบรมพระวิปัสสนาจารย์เพื่อเพิ่มบุคลากรทางการปฏิบัติธรรม และใช้สื่อ เทคโนโลยี คอมพิวเตอร์ และอินเทอร์เน็ต ในการประชาสัมพันธ์ และเสริมการปฏิบัติ 3) โภชนะสี่ปายะ สำนักปฏิบัติธรรม ควรมีการดูแลโภชนาการในอาหารรับประทานสะอาดและมีสถานที่ทำความสะอาด มีอาหาร น้ำดื่ม น้ำปานะ และโรงครัวเพียงพอรองรับผู้เข้ารับการฝึกอบรม โดยยึดหลักว่า ประหยัด เกิดประโยชน์สูง และเน้นการทานอาหารเป็นยา 4) ธรรมะสี่ปายะ สำนักปฏิบัติธรรมควรมีคณาจารย์ในการปฏิบัติที่ถูกต้องหลัก และจัดการปฏิบัติที่มีระยะสั้น ๆ ที่สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตของประชาชน

1.5 การกำกับดูแลของสำนักปฏิบัติธรรมตามหลักสี่ปายะ 4 พบว่า

1) อवासสี่ปายะ สำนักปฏิบัติธรรมควรมีหัวหน้าเวรยาม ในการจัดทำความสะอาด มีการกำหนดเวลาที่ชัดเจนในการทำความสะอาด หรือจัดให้ผู้ปฏิบัติธรรมมีส่วนร่วมในการรักษาความสะอาดภายในบริเวณสำนัก มีสถานที่ห้องน้ำและห้องสุขาอยู่ในที่ปลอดภัย ไม่ลับตาหรือเปลี่ยวจนเกินไป มีแสงสว่างเพียงพอ บริเวณที่พัก มีการตรวจสอบความพร้อมอยู่เสมอ 2) บุคคลสี่ปายะ สำนักปฏิบัติธรรมควรมีนโยบาย และวิธีการปฏิบัติเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ก่อนเริ่มโครงการอบรมปฏิบัติธรรม มีกฎระเบียบในการปฏิบัติ สำหรับผู้เข้ามาในสำนักปฏิบัติที่ชัดเจน มีห้องน้ำห้องสุขาของสำนักปฏิบัติธรรมมีการจัดจัดพนักงานทำความสะอาดประจำจำกัดจำนวนผู้มาปฏิบัติให้พอดีกับอาคาร ไม่มาก เกินไป มีการตั้งเจ้าหน้าที่รับผิดชอบ จัดทำบัญชีรายรับ - รายจ่าย อย่างละเอียด ให้เป็นกิจจะลักษณะชัดเจน และมีการทำงานร่วมกันระหว่างฝ่ายคฤหัสถ์และฝ่ายสงฆ์ แบ่งหน้าที่กันชัดเจน 3) โภชนะสี่ปายะ สำนักปฏิบัติธรรม ควรมีการจัดโรงอาหาร โดยคำนึงถึงสุขอนามัย มีสถานที่รับประทาน อาหารปราศจากแมลงวัน มีคำนึงถึงความสะอาดของแม่ครัว และมีความรู้ในเรื่องโภชนาการ หรือมีนักโภชนาการดูแลเรื่องอาหารจัดอาหารที่มีประโยชน์ 4) ธรรมะสี่ปายะ สำนักปฏิบัติธรรมควรมีการจัดการสถานที่ปฏิบัติธรรมที่ดี เหมาะสำหรับการปฏิบัติภาวนา มีการใช้สื่อธรรมะออนไลน์ มีกิจกรรม

ส่งเสริมธรรมะบนโซเซียลเน็ตเวิร์ค มีการใช้สื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้อีกทางหนึ่ง และมีการสอน สอดรับกับจุดมุ่งหมายตามมาตรฐานที่ได้กำหนดไว้

2. รูปแบบการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมตามหลักสี่ปายะ 4 ในจังหวัดสิงห์บุรี พบว่า

- 1) รูปแบบการวางแผน พบว่า 1) ด้านอวาสสี่ปายะ รูปแบบการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมจัดให้มีอาคารสถานที่เพื่อรองรับผู้เข้ามาประพฤติปฏิบัติธรรมอย่างเพียงพอเหมาะสม มีอาคารสถานที่สามารถรองรับผู้ปฏิบัติธรรมนั่งฟังการบรรยายธรรม และฝึกปฏิบัติกัมมัฏฐานได้อย่างเพียงพอ จัดที่พัก ห้องน้ำ ห้องสุขาให้มีจำนวนเพียงพอ และแยกตามเพศของผู้ใช้ มีการป้องกันแมลงและสัตว์ที่จะมารบกวนหรือทำอันตรายได้อย่างดีในสถานที่ปฏิบัติธรรมและ 2) ด้านบุคคลสี่ปายะ รูปแบบการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมมีกฎระเบียบวิธีปฏิบัติสำหรับผู้เข้ามาฝึกอบรมปฏิบัติธรรมชัดเจน เห็นความสำคัญของการศึกษา ปฏิบัติ และเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านวิปัสสนาธุระอย่างแท้จริง จัดให้มีเจ้าหน้าที่ในการทำหน้าที่ดูแลด้านที่พัก อาหาร น้ำดื่ม ห้องน้ำ ห้องสุขา และการอำนวยความสะดวกต่าง ๆ อย่างเพียงพอ 3) โภชนะสี่ปายะ รูปแบบการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมจัดให้มีโรงฉัน โรงครัว อาหารเพียงพอกับจำนวนผู้เข้ารับการอบรม 4) ด้านธรรมะสี่ปายะ รูปแบบการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมที่ทำการสอนต้องผ่านการอบรมและประพฤติปฏิบัติมาก่อนตามหลักสูตรพระวิปัสสนาจารย์ มีการประชาสัมพันธ์ข่าว การฝึกอบรมและปฏิบัติธรรมชัดเจน มีพระวิทยากรที่มีความสามารถในการเทศนา และบรรยายธรรม และเข้าใจหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี ที่สามารถบรรยายให้ผู้ฟังเข้าใจหลักพุทธธรรมและ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตได้

2.1 รูปแบบการบริหารองค์กรพบว่า 1) ด้านอวาสสี่ปายะ สำนักปฏิบัติธรรมมีอาคารสถานที่ เสนาสนะของสำนักปฏิบัติธรรม มีความร่มรื่นเหมาะสมและเป็นเอื้อต่อการปฏิบัติธรรม 2) ด้านบุคคลสี่ปายะ สำนักปฏิบัติธรรมมีการประชุมบุคลากรเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนจัดปฏิบัติธรรม 3) โภชนะสี่ปายะ สำนักปฏิบัติธรรมมีการดูแลด้านสุขอนามัย ความสะอาด อาหารให้เพียงพอกับผู้เข้ารับการอบรม จัดให้มีโรงครัว อาหาร น้ำปานะเพียงพอกับผู้เข้ารับการฝึกอบรมปฏิบัติธรรม 4) ธรรมะสี่ปายะ เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมให้ความสำคัญกับการศึกษาปฏิบัติและเผยแผ่ธรรมอย่างแท้จริง

2.2 รูปแบบการพัฒนาบุคลากรพบว่า 1) อวาสสี่ปายะ สำนักปฏิบัติธรรมมีการพัฒนาทั้งอาคารสถานที่ ที่จอดรถ และความสะดวกในการเดินทางมาปฏิบัติธรรมได้อย่างต่อเนื่อง มีการดูแลรักษาความปลอดภัยทั้งในสำนักปฏิบัติธรรม และบริเวณโดยรอบ 2) บุคคลสี่ปายะ มีการส่งเสริมพัฒนาบุคลากรของสำนักปฏิบัติธรรมให้มีความรู้ความสามารถ มีความพร้อมที่จะรับภาระในการจัดอบรมการปฏิบัติธรรม 3) โภชนะสี่ปายะ สำนักปฏิบัติธรรมมีคนทำครัว อาหาร โรงครัวเพียงพอกับผู้เข้ารับการอบรม 4) ธรรมะสี่ปายะ สำนักปฏิบัติธรรมมีพระวิปัสสนาจารย์ที่มีความรู้ ความสามารถให้การแนะนำด้านปฏิบัติ ปฏิบัติธรรม ใช้หลักธรรม คำสอน

2.3 รูปแบบการอำนวยความสะดวกการบริหารพบว่า 1) อาวาสสี่ป่าเยะ สำนักปฏิบัติธรรมมีห้องน้ำ โรงอาหาร สถานที่พัก ถ้ามีความพร้อมต่อการปฏิบัติธรรม เหมาะแก่การฟังธรรม ปฏิบัติธรรม 2) บุคคลสี่ป่าเยะ สำนักปฏิบัติธรรมมีการประสานกับชุมชนให้ชุมชนมีส่วนร่วม กับสำนักปฏิบัติธรรมมีการจัดอบรมพระวิปัสสนาจารย์เพื่อเพิ่มบุคลากรทางการปฏิบัติธรรมใช้สื่อเทคโนโลยี คอมพิวเตอร์ และอินเทอร์เน็ต ในการประชาสัมพันธ์ และเสริมการปฏิบัติ 3) โภชนะสี่ป่าเยะ สำนักปฏิบัติธรรมมีการดูแลโภชนาการในโรงอาหารรับประทานสะอาดและมีสถานที่ทำความสะอาด มีอาหาร น้ำดื่ม น้ำปานะ และโรงครัวเพียงพอรองรับผู้เข้ารับการฝึกอบรม 4) ธรรมะสี่ป่าเยะ สำนักปฏิบัติธรรมสร้างแนวทางในการปฏิบัติที่ถูกหลัก จัดการปฏิบัติธรรมที่มีระยะสั้น ๆ ที่สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตของประชาชน

2.4 รูปแบบการกำกับดูแล พบว่า 1) อาวาสสี่ป่าเยะ สำนักปฏิบัติธรรมมีหัวหน้าเวรยาม ในการจัดทำความสะอาด มีการกำหนดเวลาที่ชัดเจนในการทำความสะอาด 2) บุคคลสี่ป่าเยะ สำนักปฏิบัติธรรมมีแผนนโยบาย และวิธีการปฏิบัติเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ก่อนเริ่มโครงการอบรมปฏิบัติธรรม มีกฎระเบียบในการปฏิบัติ 3) โภชนะสี่ป่าเยะ สำนักปฏิบัติธรรมมีการจัดโรงอาหาร โดยคำนึงถึงสุขอนามัย จัดสถานที่รับประทาน อาหารปราศจากแมลงวัน โดยคำนึงถึงความปลอดภัยในการบริโภค 4) ธรรมะสี่ป่าเยะ สำนักปฏิบัติธรรมมีการจัดการสถานที่ปฏิบัติธรรมที่ดี เหมาะสำหรับการปฏิบัติภาวนา มีการใช้สื่อธรรมะออนไลน์ มีกิจกรรม ส่งเสริมธรรมะบนโซเชียลเน็ตเวิร์ค มีการใช้สื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้อีกทางหนึ่งมีการสอนสอดรับกับจุดมุ่งหมายตามมาตรฐานที่ได้กำหนดไว้

3. ผลการประเมินรูปแบบการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมตามหลักสี่ป่าเยะ 4 ในจังหวัดสิงห์บุรี พบว่า ผู้ทรงคุณวุฒิมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมตามหลักสี่ป่าเยะ 4 ในจังหวัดสิงห์บุรี โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าการวางแผนตามหลักสี่ป่าเยะ 4 มีความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ อยู่ในระดับมากที่สุด 2) การบริหารองค์กรตามหลักสี่ป่าเยะ 4 มีความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ อยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนความเป็นประโยชน์ อยู่ในระดับมาก 3) การบริหารงานบุคคลตามหลักสี่ป่าเยะ 4 มีความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ อยู่ในระดับมาก 4) การอำนวยความสะดวกตามหลักสี่ป่าเยะ 4 มีความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นประโยชน์ อยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนความเป็นไปได้ อยู่ในระดับมาก และ 5) การกำกับดูแลตามหลักสี่ป่าเยะ 4 มีความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ อยู่ในระดับมาก

อภิปรายผล

1. สภาพสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสิงห์บุรี มี 19 สำนัก มีการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมตามหลักสี่ป่าเยะ 4 โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า

การบริหารสำนักปฏิบัติธรรม จะต้องวางแผนบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมให้ครบวงจร ให้สัปปายะเหมาะกับการปฏิบัติธรรมทั้งอาวาส ทั้งโภชนะ ทั้งบุคคล ทั้งธรรมะ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูสังฆรักษ์ วิสิทธิ์ ฒมวโร (วัฒนคู) พบว่า การบริหารสำนักปฏิบัติธรรม ประจำจังหวัดเชิงพุทธบูรณาการ เป็นการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมที่ควรมีองค์ความรู้เพียงพอ ทั้งทางโลกทางธรรม ผู้บริหารหรือเจ้าสำนักมีอำนาจบารมี พระวิปัสสนาจารย์มีคุณสมบัติตรงตามที่กำหนดมีการสื่อสารสนทนาธรรมอย่างเป็นกันเอง มีสถานที่และวัสดุอุปกรณ์สนับสนุนพร้อม (พระครูสังฆรักษ์วิสิทธิ์ ฒมวโร (วัฒนคู), 2560) และยังสอดคล้องกับข้อมูลของ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสิงห์บุรี ที่ว่าการดำเนินการบริหารสำนักปฏิบัติธรรม ต้องรายงานความสำคัญและความจำเป็นในการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมให้สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสิงห์บุรีทราบทุกระยะเพื่อให้สามารถสนองงานคณะสงฆ์ได้อย่างทั่วถึง (สำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดสิงห์บุรี, 2562)

2. รูปแบบการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมตามหลักสัปปายะ 4 พบว่า 1) อาวาส สัปปายะ 2) บุคคลสัปปายะ 3) โภชนะสัปปายะ และ 4) ธรรมะสัปปายะ สำนักปฏิบัติธรรม ควรมีกฎระเบียบวิธีปฏิบัติสำหรับผู้เข้ามาฝึกอบรมปฏิบัติธรรมชัดเจน มีความสนใจ และเห็นความสำคัญของการศึกษา ปฏิบัติ และเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้านวิปัสสนาธุระอย่างแท้จริง มีเจ้าหน้าที่เพียงพอในการทำหน้าที่ดูแลด้านที่พัก อาหาร น้ำดื่ม ห้องน้ำ ห้องสุขา และการอำนวยความสะดวกต่าง ๆ มีการชี้แจงวัตถุประสงค์วิธีการฝึกอบรมและกฎกติกา มีการประเมินผลก่อนหรือหลังการฝึกอบรมปฏิบัติธรรม ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า การปฏิบัติธรรมนั้น ต้องแสวงหาสถานที่ ๆ เหมาะแก่การปฏิบัติธรรม เช่น สถานที่อันสงบ เป็นต้น จะทำให้จิตสงบได้ง่าย เมื่อจิตสงบ การปฏิบัติธรรมก็ล้าหน้าไปเรื่อย ๆ ซึ่ง ดังที่ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) แสดงทัศนวิสัยว่า “อาวาส (ที่อยู่อาศัย) หมายถึง ที่อยู่ที่พักอาศัยและสถานที่ปฏิบัติมี 2 อย่าง ได้แก่ อาวาสสัปปายะ คือ ที่อยู่ ที่พัก ที่อาศัยและสถานที่ที่ไม่เหมาะสมแก่การปฏิบัติ และอาวาสสัปปายะ คือ ที่อยู่ ที่พัก ที่อาศัยและสถานที่ที่เหมาะสมแก่การปฏิบัติ ผู้ปฏิบัติควรเลือกอยู่ในอาวาสสัปปายะ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2558) โดยประยุกต์เข้ากับรูปแบบทั้งหมดประกอบด้วย 1) รูปแบบการบริหาร 2) รูปแบบการจัดการองค์กร 3) รูปแบบการบริหารบุคคล 4) รูปแบบการอำนวยความสะดวก ดังที่ พระครูประโชติธรรมารักษ์ (จรรยา ฐานิสโร) ได้ศึกษา วิจัยเรื่อง “กลยุทธ์ส่งเสริมการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม กรุงเทพมหานคร” พบว่า การสร้างเครือข่ายพระวิปัสสนาจารย์ ประกอบด้วยแผนการดำเนินการ คือ 1) จัดเป็นกรณีพิเศษมีการปฏิบัติธรรมอย่างจริงจังเชิงวิเทศที่มีชื่อเสียง ใช้สื่อการสอนเทคโนโลยี ภาพประกอบนิทาน ตัวอย่าง 2) จัดอบรมพระวิปัสสนาจารย์เพื่อเพิ่มบุคลากรทางการปฏิบัติธรรม 3) ใช้สื่อเทคโนโลยี คอมพิวเตอร์ และอินเทอร์เน็ตในการประชาสัมพันธ์ และเสริมการปฏิบัติเป็นระยะๆ 4) จัดปฏิบัติธรรมกับชาวต่างชาติเดือนละครั้ง 5) จัดนิมนต์พระวิทยากรที่มีชื่อเสียงมาเป็นวิทยากรการอบรม (พระครูประโชติธรรมารักษ์

(จรรยา ฐานิสสร), 2561) และดังที่ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) กล่าวว่าไว้ว่า หลักอิทธิบาท 4 เป็นหลักธรรมสนับสนุนการจัดการทั่วไปที่เป็นปัจจัยสำคัญส่งเสริม ทักษะคติของบุคลากรทุกหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ให้มีความพร้อมมีความพึงพอใจในอาชีพการงานของตนเอง มีความเพียรพยายามทำงาน มีความเข้าใจสภาพแวดล้อมกฎระเบียบ และการพิจารณาไตร่ตรองระบบการทำงานให้มีความเหมาะสมถูกต้องตามกฎหมายและสิ่งแวดล้อม ทั้งเรื่องบุคคล เรื่องการงาน เรื่องวัสดุอุปกรณ์และวิธีการจัดการอย่างโยนิโสมนสิการโดยอนุโลม และปฏิโลม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2558) และยังสอดคล้องกับงานเขียนของ พระโสภณมหาเถระ (มหาสี สยาดอ) ที่กล่าวถึงมหาสติปัฏฐานสูตร เป็นเส้นทางสู่พระนิพพาน และถือเป็นรูปแบบการปฏิบัติธรรมที่นิยมมากที่สุดในประเทศไทย (พระโสภณมหาเถระ (มหาสี สยาดอ), 2555)

3. ผลการประเมิน รูปแบบการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมตามหลักสี่ปายะ 4 ในจังหวัดสิงห์บุรี โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า สภาพของสำนักปฏิบัติธรรมควรมีความพร้อมทางด้านอาคารสถานที่ มีความสะอาด ปลอดภัย ร่มรื่น จัดสถานที่สำหรับการเดินจงกรมปฏิบัติธรรมให้สี่ปายะเพื่อการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานแก่จิตของผู้ปฏิบัติ มีพระวิปัสสนาจารย์ ที่มีความรู้ความสามารถ เข้าใจในการถ่ายทอดความรู้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐาน และมีข้อวัตรปฏิบัติที่น่าศรัทธาเลื่อมใส ดังที่ พระครูสังฆรักษ์ วิสิทธิ์ ธมมวโร (วัฒนคุณ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดเชิงพุทธบูรณาการ พบว่าการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดเชิงพุทธบูรณาการ เป็นการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมที่ควรมียุทธศาสตร์ความรู้เพียงพอทั้งทางโลกทางธรรม ผู้บริหารหรือเจ้าสำนักมีอำนาจและมีพระวิปัสสนาจารย์มีคุณสมบัติตรงตามที่กำหนดมีการสื่อสารสนทนาธรรมอย่างเป็นกันเอง มีสถานที่และวัสดุอุปกรณ์สนับสนุนพร้อม (พระครูสังฆรักษ์วิสิทธิ์ ธมมวโร (วัฒนคุณ), 2560) และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาบุญเลิศ ธรรมทสสี นงเยาว์ หนูไชยะ ณ กาฬสินธุ์ พรรณราย ชูเลิศ ได้ที่ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาปรากฏการณ์วิธีการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักสติปัฏฐานสี่ในปัจจุบันซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งที่ยอมรับและมีผลการประเมินที่เหมาะสมมากที่สุดในปัจจุบัน (พระมหาบุญเลิศ ธรรมทสสี และคณะ, 2559)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ข้อค้นพบที่ผู้วิจัยได้ตั้งเป้าไว้ คือ รูปแบบการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมตามหลักสี่ปายะ 4 ในจังหวัดสิงห์บุรีได้แก่ หลักการบริหารสำนักปฏิบัติธรรม ซึ่งประกอบด้วย 5 หลัก คือ 1) หลักการวางแผน 2) หลักการจัดการองค์กร 3) หลักการพัฒนาบุคคล 4) หลักการอำนวยความสะดวก และ 5) หลักการกำกับดูแล หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่นำมาประยุกต์ใช้กับสำนักปฏิบัติธรรม ได้แก่ หลักสี่ปายะ 4 คือ 1) อวาสสี่ปายะ 2) โภชนะสี่ปายะ 3) บุคคลสี่ปายะ และ 4) ธรรมะสี่ปายะ โดยมีบทสรุป ดังนี้ 1) อวาสสี่ปายะ ประกอบด้วย

1.1) สำนักปฏิบัติธรรมควรมีการกำหนดเวลาในการทำความสะอาดที่ชัดเจน หรือจัดให้ผู้ปฏิบัติธรรมมีส่วนร่วมในการรักษาความสะอาดภายในบริเวณสำนักปฏิบัติธรรมร่วมกัน 1.2) มีสถานที่ห้องน้ำและห้องสุขาอยู่ในที่ปลอดภัย ไม่ลับตาหรือเปลี่ยวจนเกินไป 1.3) จัดให้บริเวณที่พักมีแสงสว่างเพียงพอ มีการตรวจสอบความพร้อมอยู่เสมอ 2) บุคคลสี่ปายะ ประกอบด้วย 2.1) สำนักปฏิบัติธรรมควรมีแนวนโยบาย และวิธีการปฏิบัติเป็นไปในทิศทางเดียวกันก่อนเริ่มโครงการอบรมปฏิบัติธรรม 2.2) มีกฎระเบียบในการปฏิบัติ สำหรับผู้เข้ามาในสำนักปฏิบัติที่ชัดเจน 2.3) มีห้องน้ำห้องสุขาของสำนักปฏิบัติธรรม มีการจัดพนักงานทำความสะอาดประจำ 2.4) จำกัดจำนวนผู้มาปฏิบัติให้พอดีกับอาคาร ไม่มาก เกินไป 2.5) สำนักปฏิบัติธรรมมีการตั้งเจ้าหน้าที่รับผิดชอบ จัดทำบัญชีรายรับ - รายจ่าย อย่างละเอียดให้เป็นกิจจะลักษณะชัดเจน 2.6) มีการทำงานร่วมกันระหว่างฝ่ายคฤหัสถ์และฝ่ายสงฆ์ แบ่งหน้าที่กันชัดเจน 3) โภชนะสี่ปายะ ประกอบด้วย 3.1) สำนักปฏิบัติธรรมควรมีการจัดโรงครัว โดยคำนึงถึงความสะอาดและสุขอนามัยของผู้รับประทานเป็นหลัก 3.2) จัดสถานที่รับประทาน อาหารปราศจากแมลงรบกวน โดยคำนึงถึงความปลอดภัยในการบริโภค 3.3) ควรคำนึงถึงความสะอาดของแม่ครัว โรงอาหาร อาหาร อย่างเข้มงวด 3.4) จัดให้มีผู้มีความรู้ในเรื่องโภชนาการ หรือมีนักโภชนาการดูแลเรื่องอาหารจัดอาหารที่มีประโยชน์ 4) ธรรมะสี่ปายะ ประกอบด้วย 4.1) สำนักปฏิบัติธรรมควรมีการใช้สื่อจากแหล่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง นำมาใช้เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ 4.2) มีการใช้สื่อธรรมะออนไลน์ มีกิจกรรม ส่งเสริมธรรมะบนโซเชียลเน็ตเวิร์ค 4.3) มีการใช้สื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้อีกทางหนึ่ง 4.4.) มีการธรรมะและหลักการปฏิบัติสอดรับกับจุดมุ่งหมายตามมาตรฐานที่ได้กำหนดไว้

ข้อเสนอแนะ ผู้บริหารต้องทราบถึงการวางแผนว่าเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งต่อการบริหารงาน และก่อให้เกิดประโยชน์ต่อระบบการบริหารทำให้กิจการต่างๆ สามารถสำเร็จลุล่วงตามเป้าหมาย ประโยชน์ของการวางแผน เช่น ทำให้องค์การสามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากร ที่มีอยู่อย่างจำกัด ช่วยลดความไม่แน่นอน ทำให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่ได้วางแผนไว้ ทำให้การดำเนินการเป็นไปอย่างเป็นระบบ และทำให้เกิดการประหยัดต้นทุน ต้องทำโครงสร้างคณะผู้บริหารให้ระบบการทำงาน ชัดเจน โครงสร้างขององค์การจึงเป็นเครื่องชี้ให้เห็นถึงขนาดขององค์การ อัตราความเจริญเติบโตของ องค์การ ความก้าวหน้าในเทคโนโลยี ตลอดจนความมีประสิทธิภาพในการบริหารงาน องค์ประกอบของโครงสร้างมีสาระสำคัญ ประกอบด้วย การรวมอำนาจ ความชำนาญเฉพาะอย่าง ลำดับสายการบังคับบัญชา ช่วงของการบังคับบัญชา ขนาดขององค์กร และความเป็นทางการ ผู้บริหารมีภาระหน้าที่ในการสั่งการต่าง ๆ ต่อผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา ซึ่งจะกระทำให้ผลสำเร็จด้วยดีผู้บริหารจะต้องกระทำตนเป็นแบบอย่างที่ดี ต้องเข้าใจผู้ใต้บังคับบัญชาของตน เข้าใจถึงข้อตกลงในการทำงานของบุคลากรและองค์กรที่มีอยู่ รวมถึงการติดต่อสื่อสารกับผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างใกล้ชิด

เอกสารอ้างอิง

- พระครูประโชติธรรมารักษ์ (จรรยา ฐานิสฺสโร). (2561). กลยุทธ์ส่งเสริมการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม กรุงเทพมหานคร. ใน *ดัชนีนิพนธ์พุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูสังฆรักษ์วิสิทธิ์ ธมฺมวโร (วัฒนคุณ). (2560). การบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดเชิงพุทธบูรณาการ. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์พุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2530). บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทยปัจจุบัน. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2551). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2558). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. กรุงเทพมหานคร: ผลิธัมม์.
- พระมหาบุญเลิศ ธมฺมทสฺสี และคณะ. (2559). ศึกษาปรากฏการณ์วิธีการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักสติปัฏฐานสี่ในปัจจุบัน. ใน *รายงานการวิจัย*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระโสภณมหาเถระ (มหาสี สยาดอ). (2555). มหาสติปัฏฐานสูตร ทางสู่พระนิพพาน พระพรหมโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม ป.ธ.9, M.A, Ph.D.), ตรวจชำระ, พระคันธสาราภิวังศ์ แปลและเรียบเรียง. กรุงเทพมหานคร: ประยูรสาส์นไทยการพิมพ์.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดสิงห์บุรี. (2562). ข้อมูลสำนักปฏิบัติธรรมจังหวัดสิงห์บุรี. เรียกใช้เมื่อ 20 กันยายน 2562 จาก <http://sbr.onab.go.th/>
- Cronbach, L. J. (1990). *Essentials of psychological testing*. (5th ed.). New York: harper collins publishing.